

RİMUNƏ HÜSEYNOVA
 Gəncə Dövlət Universitetinin
 Azərbaycan tarixi kafedrasının
 baş müəllimi
 e-mail: rumina.huseyn@mail.ru

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCAN-ÖZBƏKİSTAN MÜNASİBƏTLƏRİ (1993-2003-CÜ İLLƏR)

Açar sözlər: *Azərbaycan, Özbəkistan, diplomatik-siyasi münasibətlər, ticarət. Böyük İpək yolu, əməkdaşlıq.*

Ключевые слова: *Азербайджан, Узбекистан, дипломатическо-политические отношения, торговля, Великий Шелковый Путь, сотрудничество.*

Key Words: *Azerbaijan, Uzbekistan, Diplomatic-Political Relations, Trade, Great Silk Road, Cooperation.*

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Orta Asiyanın türk dövlətləri ilə münasibətlərinin yenidən qurulmasının memarı olmuşdur. Bilavasitə onun söyləri nəticəsində Azərbaycanın Özbəkistan ilə münasibətləri normallaşdırılmışdır. Heydər Əliyev münasibətlərin beynəlxalq hüquq normalarından irəli gələn prinsiplər, Azərbaycan və özbək xalqları arasında tarixən formalaşmış əlaqələr əsasında qurulması və inkişaf etdirilməsinə çalışırdı. Özbəkistan ilə münasibətlərin yenidən qurulmasında və inkişafında Heydər Əliyevin rolu nədən ibarət olmuşdur? Münasibətlər hansı inkişaf yolunu keçmişdir?

Məlum olduğu kimi, özbək və Azərbaycan xalqları arasında münasibətlərin qədim tarixi kökləri vardır. Bütün dövrlərdə hər iki xalq dost olmuş, bir-birinə arxa durmuşdur. Onlar mədəni, mənəvi dəyərlərlə qarşılıqlı surətdə faydalanmışlar. Dilin, etnik və dini köklərin, ənənələrin ümumiliyi həmişə yaxın münasibətlərin əsası olmuşdur. Əsrlər boyu özbək və Azərbaycan xalqları arasında təşəkkül tapmış dostluğun, əməkdaşlığın, qardaşlıq münasibətlərinin mövcud olmuş bütün zəngin potensialı əsasında gözəl münasibətlər yaratmaq və həm özbək xalqı, həm də Azərbaycan xalqı üçün qarşılıqlı faydanı təmin etmək imkanına malik olmuşlar. 1991-ci il avqust ayının 31-də özbək xalqı özünün dövlət müstəqilliyini elan etdi. 1991-ci il oktyabr ayının 18-də isə Azərbaycan xalqı dövlət müstəqilliyini bərpa etdi. Bu zaman hələ SSRİ mövcud idi. Az sonra SSRİ dağıldı. Müstəqilliklərini əldə etmələrinə baxmayaraq, bu yeni müstəqil dövlətlər mürəkkəb tarixi proseslərinin gedişində öz aralarındakı qarşılıqlı münasibətləri ən azından SSRİ dövründəki kimi də saxlaya bilmədilər.

1991-1993-cü illərdə Azərbaycanda baş verən mürəkkəb ictimai-siyasi proseslər, Ermənistanın hərbi təcavüzü, hakimiyyət dəyişiklikləri və bunun nəticəsində hakimiyyətdə olan şəxslərin yürütdüyü uğursuz daxili və xarici siyasət öz acı nəticələrini göstərdi. Hazır olmadığı bir şəraitdə Azərbaycan Respublikasının Ermənistanın əsassız ərazi iddiaları ilə başladığı hərbi təcavüzü ilə üzləşməsi, müharibəyə cəlb olunması, nəticədə ərazilərinin bir hissəsinin işğal olunması, azərbaycanlıların öz tarixi torpaqlarından, dədə-baba yurdlarından didərgin düşməsi Azərbaycanda həmin dövrdə yürüdülmən daxili və xarici siyasətin uğursuz yekunlarından biri idi.

Belə bir şəraitdə Azərbaycan Respublikası Özbəkistan Respublikası ilə də diplomatik münasibətlər qurmaq üçün ilk addımlar atdı. Özbəkistan Respublikasına 1992-ci ilin aprelin 28-də müvafiq müraciət olundu. Lakin qarşılıqlı münasibətlərdə heç bir irəliləyiş olmadı. Münasibətlərin real vəziyyətinin nəzərə alınmamasının nəticəsində Azərbaycan Respublikasının Özbəkistan Respublikası ilə münasibətləri korlandı. Azərbaycan Respublikasının bu ölkə ilə münasibətləri istənilən səviyyədə qurulmadı. Azərbaycan rəhbərliyi Özbəkistanda kommunist liderlərin hakimiyyətdə olmasını əsas gətirərək qarşılıqlı münasibətlərdə soyuqluq yaratdı. Hətta Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında olan Bakı-Daşkənd hava reysi bir müddət bağlandı. Azərbaycan və özbək xalqlarının eyni soykökə, adət-ənənələrə, dinə malik olmaları bu münasibətlərin yüksək səviyyədə olmasını zəruri edirdi.

Özbəkistan ilə münasibətlərin qurulmasına təsir edən digər amillər də var idi. Bu da onların yerləşdiyi coğrafi-siyasi və strateji mövqeyi ilə səciyyələnirdi. Həm Azərbaycan, həm də Özbəkistan tarixi Böyük İpək yolunun üzərində yerləşirdilər. Bu münasibətlərin qarşılıqlı faydalı əsasda qurulmasına ehtiyac var idi. Lakin həmin münasibətlər tərəflərin imkanlarından xeyli aşağı idi.

Digər bir amil də iki ölkə arasında qarşılıqlı münasibətlərə təsir edirdi. Qeyd etmək lazımdır ki, hələ XX əsrin 30-cu illərinin repressiyaları zamanı on minlərlə azərbaycanlı Özbəkistan torpağında sığınacaq tapmışdı. 44 min nəfərdən çox azərbaycanlı Özbəkistanda yaşayırdı.

1993-cü ilin iyun ayında Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşması üçün ilk addımlar atılmağa başlandı. Heydər Əliyev hakimiyyətə gələn gündən etibarən əvvəlki illərdə həm daxili, həm də xarici siyasətdə buraxılmış səhvləri düzəltmək üçün geniş fəaliyyətə başladı. O, iki ölkə arasında münasibətlərin mövcud vəziyyətinin yolverilməz olduğunu bilərək onu düzəltmək üçün gərgin səylər göstərdi. Azərbaycan rəhbərinin yaranmış şəraiti doğru qiymətləndirməsi, böyük dövlətçilik təcrübəsi, biliyi və şəxsi nüfuzu münasibətlərin yaxşılaşdırılmasında müstəsna rol oynadı. Özbəkistan ilə normal münasibətlərin yaradılması bilavasitə Heydər Əliyevin adı ilə bağlı oldu. Bu məsələni öyrənmək üçün ən mühüm mənbə Heydər Əliyevin əsərləridir [1]. Konkret tarixi faktlar, aparılan şərh və təhlil də bunu sübut edir. İlk növbədə diplomatik münasibətlərin qurulması üçün səylər göstərildi. Azərbaycan Respublikası ilə Özbəkistan Respublikası arasında diplomatik əlaqələr yalnız Heydər Əliyevin hakimiyyəti dövründə, 1995-ci il oktyabr ayının 2-də quruldu [2, 88].

Qarşılıqlı münasibətləri normallaşdırmaq üçün bir sıra digər ilk addımlar atıldı. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin dəvəti ilə Özbəkistan Respublikasının Prezidenti İslam Kərimov və onu müşayiət edən şəxslər 1996-cı il mayın 27-də Azərbaycana rəsmi səfərə gəldi [3]. Özbəkistan Respublikası ilə Azərbaycan Respublikasının qarşılıqlı münasibətlərində bu səfər çox mühüm bir hadisə oldu. Səfər iki ölkə arasında münasibətlərdə dönüş anı oldu. Danışqlar zamanı Heydər Əliyev və İslam Kərimov münasibətləri inkişaf etdirməyin tərəfdarı olduqlarını bəyan etdilər [4]. Dövlət rəhbərlərinin qəti iradə nümayiş etdirmələri münasibətlərin inkişafı üçün mühüm amil oldu.

Səfər zamanı Azərbaycan və Özbəkistan arasındakı münasibətlərində mövcud olan boşluqların aradan qaldırılması istiqamətində ciddi addımlar atıldı. Heydər Əliyev və

İslam Kərimovun qəti siyasi iradəsi özünü rəsmi sənədlərin imzalanmasında da göstərdi. May ayının 27-də hər iki ölkənin prezidentlərinin iştirakı ilə Azərbaycan Respublikası və Özbəkistan Respublikası arasında sənədlərin imzalanması mərasimi oldu. Dövlət başçıları Azərbaycan Respublikası ilə Özbəkistan Respublikası arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında müqaviləni imzaladılar. Daha sonra Azərbaycan Respublikası hökuməti və Özbəkistan Respublikası hökuməti arasında ikiqat vergiyə cəlb etməyə yol verilməməsi haqqında, gəlirlərdən və əmlakdan vergi ödənilməsindən yayınmanın qarşısının alınması haqqında, gömrük işlərində əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında, turizm sahəsində, səhiyyə sahəsində və humanitar sahədə əməkdaşlıq, pensiya təminatı sahəsində əməkdaşlıq haqqında, poçt xidmətləri üzrə qarşılıqlı əməkdaşlıq haqqında, investisiyaların qarşılıqlı təşviqi və qorunması haqqında, hava əlaqəsi və hava nəqliyyatı sahəsində əməkdaşlıq haqqında, beynəlxalq avtomobil sərnişin və yük daşımaları haqqında, beynəlxalq dəmiryol nəqliyyatı sahəsində qarşılıqlı münasibətlər haqqında, qeyri-ticarət tədiyələri haqqında, azad ticarət haqqında və bu sazişə dair protokol, elm, texnika informasiya sahəsində əməkdaşlıq haqqında, standartlaşma, metrologiya və sertifikatlaşdırma sahəsində əməkdaşlıq haqqında istehsal kooperasiyası haqqında sazişlər, xarici işlər nazirlikləri arasında məsləhətləşmələr haqqında protokol imzalandı. Səfər zamanı iki ölkə arasında ümumilikdə 19 sənəd imzalandı.

Həmin sənədlər Özbəkistan Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında qarşılıqlı münasibətlərin normativ-hüquqi bazasını təşkil etdi, eyni zamanda özbək və Azərbaycan xalqları arasında qardaşlıq-dostluq münasibətlərinin daha da möhkəmləndirilməsi üçün böyük imkanların olduğunu göstərdi.

Azərbaycan Respublikası və Özbəkistan Respublikası arasında imzalanan dostluq və əməkdaşlıq müqaviləsi çox mühüm sənəd idi. O, münasibətləri tənzimləyir, əməkdaşlığın istiqamətlərini və formalarını müəyyənləşdirirdi. Digər müqavilələr isə Azərbaycan və Özbəkistan respublikalarında kommunikasiyalardan istifadə etməklə ticarət-iqtisadi və digər sahələrdə əməkdaşlıq üçün geniş imkanlar açırdı. Həmin sənədlərin imzalanması ikitərəfli münasibətlərin yeni təməl üzərində qurulmasında və sağlamlaşdırılmasında Heydər Əliyevin şəxsi tarixi xidməti idi.

Heydər Əliyev Özbəkistanda istehsal olunan malların Azərbaycan ərazisindən keçərək Avropaya çıxışında maraqlı idi və bunun üçün söylər edirdi. Transqafqaz nəqliyyat-kommunikasiya dəhlizinin istifadəyə verilməsi hər iki dövlət üçün olduqca böyük əhəmiyyətə malik idi. Heydər Əliyevin fikrincə, o, təkcə regionda deyil, hətta bütün dünyada coğrafi-siyasi vəziyyətə təsir edir, təkcə Özbəkistan deyil, bütün Mərkəzi Asiya regionu üçün Qara dəniz limanlarına və oradan da Avropaya birbaşa çıxmağa şərait yaradırdı.

Bu məsələlərin həlli yolunda mühüm addım Özbəkistan Respublikasının Prezidenti İslam Kərimovun dəvəti ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 1997-ci il iyunun 18-19-da Daşkəndə rəsmi səfəri oldu [5]. Heydər Əliyev həmin səfərə böyük əhəmiyyət verirdi. Səfər zamanı ikitərəfli Azərbaycan-Özbəkistan danışıqları oldu. Danışıqların gedişində mövcud münasibətlərin dövlətlərin potensial imkanlarından çox aşağı səviyyədə olduğu qeyd edildi. Bildirildi ki, Özbəkistan tərəfi iqtisadiyyatın bəzi sahələrində – metallurgiya, elektrotexnika, kimya, radioelektron sahələrində müştərək müəssisələr yaratmaq layihələrinin nəzərdən keçirilməsini mümkün hesab edir. Şərabçılıq və tütünçülükdə müştərək layihələrin həyata keçirilməsinin real iqtisadi fayda verəcəyi vurğulandı. İkitərəfli danışıqlar sona çatdıqdan sonra dövlətlərarası və hökumət-

lərarası sənədlərin imzalanması mərasimi oldu. Heydər Əliyev və İslam Kərimov hərtərəfli əməkdaşlığın və tərəfdaşlıq münasibətlərinin daha da inkişaf etdirilməsi haqqında bəyannamə, mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquqi yardım və hüquqi münasibətlər haqqında müqavilə, Azərbaycan Respublikası ilə Özbəkistan Respublikası arasında əməkdaşlıq üzrə hökumətlərarası birgə komissiya yaradılması haqqında protokol imzaladılar. Ümumilikdə 19 sənəd imzalandı. İmzalanan bu sənədlər Azərbaycan Respublikası və Özbəkistan Respublikası arasında qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığı genişləndirir, iki xalq arasında dostluğu möhkəmləndirirdi. Eyni zamanda münasibətlərin inkişafında yeni bir mərhələnin başlanğıcını qoyurdu.

Səfər ərəfəsində Azərbaycan tərəfi Özbəkistanda səfirliyi təsis etmişdi. İyunun 19-da Heydər Əliyev və İslam Kərimov Azərbaycan Respublikasının Özbəkistandakı səfirliyində oldular. Azərbaycanın dövlət başçısı səfirliyin binasını açdı. Azərbaycan Respublikasının Özbəkistanda səfirliyinin yaradılması iki ölkə arasında qarşılıqlı münasibətlərin inkişafında yeni səhifə açır, Azərbaycan və özbək xalqlarının çoxəsrlik dostluq ənənələrinin möhkəmləndirilməsinə xidmət edirdi. Açılış mərasimində çıxış edən Heydər Əliyev bu hadisənin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini bildirdi.

Azərbaycan ilə Özbəkistan arasında Heydər Əliyevin fəaliyyəti sayəsində qurulmuş və inkişaf etmiş ən böyük əlaqələrdən biri Böyük İpək yolunun yaradılması oldu. Hər iki dövlət bu layihənin həyata keçirilməsində maraqlı idi. Yolun fəaliyyət göstərməsi Azərbaycana və Özbəkistana xeyli mənfəət gətirmişdi. Qeyd etmək lazımdır ki, Böyük İpək yolunun yaradılması və inkişafını nəzərdə tutan Avropa-Qafqaz-Asiya Transqafqaz nəqliyyat dəhlizi (TRASEKA) proqramının əsası hələ 1993-cü ilin may ayında Brüsseldə 8 ölkənin (5 Mərkəzi Asiya və 3 Qafqaz respublikası) ticarət və nəqliyyat nazirlərinin iştirak etdiyi konfransda qoyulmuşdu. Həmin konfransda Qara dəniz, Qafqaz, Xəzər dənizindən keçərək Mərkəzi Asiyaya istiqamətlənən Qərb-Şərq nəqliyyat dəhlizinin inkişafı üçün Avropa Birliyi tərəfindən maliyyələşdirilən texniki yardım proqramının həyata keçirilməsi barədə razılıq əldə edilmişdi. Lakin bu yolun əsl fəaliyyəti sonrakı illərə aid idi. Belə ki, hələ 1996-cı il mayın 13-də Sərəxs şəhərində Azərbaycan, Gürcüstan, Özbəkistan və Türkmənistan prezidentləri öz ölkələri arasında tranzit daşımalarının tənzimlənməsi sahəsində əməkdaşlıq haqqında sazişi imzaladılar. Sonradan digər dövlətlərin bu sazişə qoşulması nəqliyyat dəhlizinə olan diqqəti daha da artırdı.

1998-ci il sentyabrın 7-8-də Bakı şəhərində 33 dövlət və 13 beynəlxalq təşkilatın nümayəndələrinin, o cümlədən İslam Kərimovun iştirakı ilə tarixi İpək Yolunun bərpası üzrə keçirilmiş beynəlxalq konfrans və burada imzalanmış sənədlər böyük siyasi və iqtisadi əhəmiyyət kəsb etdi. Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizində yerləşən ölkələrin inkişafı, onların təbii ehtiyatlarının mənimsənilməsi, iqtisadi potensialından daha da səmərəli istifadə olunması, ticarətin və iqtisadi əməkdaşlığın genişlənməsi üçün etibarlı zəmin yaratdı [6, 20].

Tarixi İpək yolunun bərpası üzrə Heydər Əliyevin bütün fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının eyni zamanda Mərkəzi Asiya ölkələrinin, o cümlədən Özbəkistanın dünya birliyi ölkələri ilə inteqrasiyasının daha da güclənməsinə xidmət edirdi. Bu, Heydər Əliyevin türk dünyası qarşısında tarixi xidmətlərindən biri idi.

Heydər Əliyev eyni zamanda Mərkəzi Asiya ölkələrinin Avropa Birliyinin TASİS-TRASEKA proqramı çərçivəsində faydalı və səmərəli əməkdaşlığına və onun inkişaf etdirilməsi əsasında tarixi İpək yolunun bərpası üzrə beynəlxalq konfransın müvəf-

fəqiyyətlə başa çatmasına böyük əhəmiyyət verərək Avropa-Qafqaz-Asiya dəhlizinin inkişaf etdirilməsi üzrə imzalanmış çoxtərəfli əsasda sazişin və digər sənədlərin ardıcıl və səmərəli həyata keçirilməsinə səylər edirdi. O, bu proqramın Qərb və Şərq ölkələri arasında iqtisadi, mədəni, elmi, texniki, humanitar sahənin inkişafına böyük töhfələr verəcəyinə inanırdı. Belə mövqeyi ilə Heydər Əliyev dünya siyasətində türk dünyasının qovşaq, körpü rolu oynamasını, strateji əhəmiyyət daşdığını qabardırdı. Özü isə görkəmli dünya siyasətçisi, aktual olan Şərq-Qərb əməkdaşlığının tərəfdarı kimi çıxış edirdi. Belə bir fakt əhəmiyyətlidir ki, bilavasitə Heydər Əliyevin söyləri nəticəsində 1996-cı ildən başlayaraq Böyük İpək yolunun tərkib hissəsi olan Transqafqaz nəqliyyat dəhlizi fəaliyyət göstərir. İlbəil bu yolla daşınan yüklərin həcmi artmışdır. Əgər 1996-cı ildə dəhliz vasitəsilə 650 min ton, 1997-ci ildə 2 mln. ton yük daşınmışdısa, 1998-ci ilin ilk 7 ayında daşınan yükün həcmi 1,7 mln. ton olmuşdu [6, 20]. Bu yolun Azərbaycan hissəsindəki Bakı-Böyükəkəsik dəmiryol xəttinin uzunluğu 503 km. idi. Yolun buraxıcılıq qabiliyyəti gündə 35 cüt qatar idi. Heydər Əliyev bundan istifadə edərək Azərbaycana xarici kapital qoyuluşuna da nail oldu. Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının xətti ilə dəmiryolu və liman təsərrüfatının, Bakı-Qazax avtomagistralının yenidən qurulmasına və genişləndirilməsinə 90 mln. dollar ayrıldı. 1996-1998-ci illərdə 59,4 km. yolda əsaslı təmir, 22 km. yolda orta, 100 km. yolda isə cari təmir işləri görüldü.

1996-cı ildən etibarən Özbəkistan ixrac etdiyi malları Transqafqaz nəqliyyat dəhlizi ilə xarici bazarlara çıxarmağa başladı. Qeyd etmək lazımdır ki, 1996-cı ildə Transqafqaz dəhlizi ilə daşınan Özbəkistan Respublikasının ixrac-idxal yüklərinin həcmi 140 min ton, 1997-ci ildə 300 min ton, 1998-ci ilin 7 ayı ərzində isə 250 min ton olmuşdu [6, 20].

Böyük İpək yolunun daha da inkişaf etdirilməsi həm Azərbaycan, həm də Özbəkistan üçün əhəmiyyətli idi. Özbəkistan üçün Böyük İpək yolunun əhəmiyyəti ondadır ki, Özbəkistan və Mərkəzi Asiyanın bir sıra digər ölkələrinin dəniz kommunikasiyalarına birbaşa çıxışları yox idi. Digər yollarla idxal və ixrac edilən məhsulların nəqli üçün xərclər çox vaxt bu məhsulların dəyərindən artıq olurdu. Bu da ixracı iqtisadi cəhətdən sərfəsiz edir, idxalı isə çətinləşdirirdi. Tarixi Böyük ipək yolunun Azərbaycandan keçən hissəsi isə ilboyu fəaliyyət göstərməklə yanaşı, ən əlverişli və qısa bir yol idi. Bu yol digər Avropa dəhlizlərindən 2 min km. qısa olmaqla bərabər, həm də yüklərin təhlükəsiz daşınması baxımından sərfəli idi. Özbəkistandan pambıq Ukrayna limanına Qazaxıstan və Rusiya ərazisi ilə daşındıqda məhsulun hər tonuna 100 dollardan çox valyuta xərclənirdi. Böyük İpək yolu ilə bir ton pambığın daşınması isə 55 dollara başa gəlirdi. Bu yol həmçinin Azərbaycan və Özbəkistanı bir-birinə iqtisadi baxımdan daha sıx bağlayırdı.

Azərbaycan üçün də Böyük İpək yolunun əhəmiyyəti böyük idi. Əvvəla, tranzit ölkə kimi dəmiryol, avtomobil və dəniz yolunun istifadə edilməsi ilə Azərbaycan büdcəsinə küllü miqdarda vəsait daxil olurdu. İkincisi, ölkələrarası infrastruktur yaranırdı. Tranzit xəttinin mərkəzində yerləşməklə Azərbaycan hər tərəfə aparılan mallardan daha ucuz qiymətə faydalanırdı. Şərqdən və Qərbdən gələn xammal Azərbaycan iqtisadiyyatının bərpasında mühüm rol oynayırdı. Bütün bunlar Heydər Əliyevin türk dünyasının beynəlxalq aləmdə rolunun artırılmasında konkret fəaliyyətinin nəticəsi və tarixi xidmətlərindən biri idi.

Heydər Əliyevin Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması sahəsində gördüyü işlər öz uğurlu nəticəsini vermişdir. Özbəkistan

Respublikasının Prezidenti İslam Kərimov özbək və Azərbaycan xalqlarını “Azman ağacının iki budağı” adlandırır. İslam Kərimov Bakıda rəsmi səfərdə olarkən öz xalqının Azərbaycana böyük marağını bu sözlərlə ifadə etmişdir: “Ən ucqar qışlaqda yaşayan hər bir özbək Azərbaycan musiqisini həvəslə dinləyir. Əgər eyni kökdən olmasaydıq, musiqini və klassik şeri başa düşməzdik”.

Heydər Əliyevin fəaliyyəti nəticəsində Özbəkistan ilə qarşılıqlı ticarət qaydaya salındı. Azərbaycan Özbəkistana plastik kütlə və texniki rezin məmulatı, polietilen, yuyucu vasitələr, kondisioner, qaz plitələri, elektrik mühərrikləri ixrac edirdi. Özbəkistan isə Azərbaycan sement, transformatorlar, müxtəlif naqillər və kabellər, elektrik materialları, xırdavat malları göndərirdi. Amma bununla belə, Özbəkistan ilə Azərbaycan arasındakı qarşılıqlı əmtə mübadiləsinin səviyyəsi bütövlükdə hər iki dövlətin potensial imkanlarına uyğun gəlmirdi, ondan aşağı idi. Bu mübadilənin həcmi artırmaq, göndərilən malların nomenklaturasını genişləndirmək, nəqliyyat xərclərini azaltmaq yolu ilə ticarəti daha da inkişaf etdirməyə nail olmaq mümkün idi. Azərbaycanda istehsal edilən neft mədən avadanlığını Özbəkistan neftçilərinə göndərmək və birgə müəssisələr yaratmaqla Özbəkistanda bu avadanlığı servis xidmətini həyata keçirmək mümkün görünürdü. 1997-ci ilin yekunlarına görə, Azərbaycan ilə Özbəkistan arasında əmtə dövriyyəsinin həcmi 23 mln. dollar olmuşdu. Bunun 14,4 mln. dolları nəqliyyat xidmətlərinin payına düşürdü. Həmin il nəqliyyat dəhlizi ilə 130 min ton pambıq, 3000 ton düyü və digər yüklər daşınmışdı.

Beləliklə, Azərbaycan ilə Özbəkistan arasında münasibətlərinin normallaşdırılması, yeni əsaslar üzərində qurulması Heydər Əliyevin şəxsi tarixi xidməti idi. Bilavasitə onun fəaliyyəti nəticəsində iki xalq və dövlət arasında soyuqluğa son qoyuldu, münasibətlərin maddi və mənəvi təməlləri möhkəmləndirildi, əməkdaşlıq genişləndirildi.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev Heydər. Müstəqilliyimiz əbədidir. I-XXXXVI kitablar. Bakı: Azərneşr, 1997...-2013; Bakı: Azərneşr, 2013.
2. Qasımov M.C. Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində (1991-1995-ci illər). Bakı: Gənclik, 1996.
3. Azərbaycan-Özbəkistan dostluğu yaşayır və möhkəmlənir. “Azərbaycan” qəzeti, 1996, 30 may, №101 (1370).
4. Azərbaycan-Özbəkistan dostluğu daim yaşayır və möhkəmlənir. “Azərbaycan” qəz., 1996, 31 may, №102 (1371).
5. Azərbaycan-Özbəkistan: dostluğumuz və qardaşlığımız əbədidir. “Azərbaycan” qəz., 1997, 19 iyun, №125 (1646).
6. Böyük İpək yolunun inkişafında Azərbaycan-Özbəkistan əməkdaşlığı // “İpək yolu” jurn., 2001, №1, s.20-23.

ГУСЕЙНОВА РИМУНА*Старший преподаватель кафедры Истории Азербайджана
Гянджинского Государственного Университета***ГЕЙДАР АЛИЕВ И АЗЕРБАЙДЖАНО-УЗБЕКСКИЕ ОТНОШЕНИЯ
(1993-2003 ГГ.)**

Общенациональный лидер Азербайджана Гейдар Алиев сыграл важнейшую роль в развитие отношений между Азербайджаном и Узбекистаном 1993-го до 2003 года. Именно в результате его деятельности были созданы нормативно-правовая база взаимоотношений этих двух стран, были подписаны межгосударственные, межправительственные документы. В исследуемый период были укреплены также материальные базы отношений между Азербайджаном и Узбекистаном. Исследование показывает, что сотрудничество в разных областях были взаимовыгодными:

HUSEYNOVA RİMUNA ZAKİR,
*Senior teacher of the department History
of Azerbaijan, Ganja State University***HAYDAR ALIYEV AND AZERBAIJAN-UZBEKISTAN RELATIONS
(1993 - 2003 YEARS)**

National leader of Azerbaijan people Haydar Aliyev played significant importance role in development of relationship between Azerbaijan and Uzbekistan since 1993 till to 2003. Videlicet in resulting of his activity there was created normative law rights base of the mutual relation between two countries. There also were signed interstates and intergovernments documents. According of these research periods there was strengthening materials basis relations between Azerbaijan and Uzbekistan. Analyzed displayed that collaboration in diversity fields given mutual propfis.

*Rəyçilər: t.e.n. E.Aslanova, t.e.d. M.Qasımlı**Gəncə Dövlət Universitetinin Azərbaycan tarixi kafedrasının 3 iyun 2014-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №13).*